

*Ткачук С.П.
студентка магістратури
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: д.психол.н., професор,
професор кафедри психології
та соціальної роботи ТНЕУ
Фурман О.Є.*

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Самотність – це одна з найпопулярніших тем сьогодення, актуальність якої з кожним днем лише зростає. За умов сучасного українського суспільства після виходу на пенсію середньостатистична людина стикається з низкою проблем. Значна частка проблем таких людей має фізіологічний або економічний характер, які сприяють розвитку проблеми самотності, проте основним джерелом розвитку самотності в літньому віці є психологічні проблеми, які постають перед людиною після виходу на пенсію. До них можна віднести обмеження життєдіяльності людей у силу специфіки вікового періоду. Це одна з найбільш гострих і болючих проблем, з якою стикаються громадяни, які досягли похилого віку та вимушені через вікові й фізіологічні особливості відмовитись від багатьох звичних соціальних ролей і статусів. У свою чергу це призводить до значного руйнування звичної для людини системи життєдіяльності, різкого скорочення кола спілкування та інших соціальних можливостей; зменшення активної життєдіяльності та зміну характеру взаємин з оточуючими людьми. Поява цієї проблеми в житті літньої людини пов'язана з припиненням нею активної трудової й виробничої діяльності, розривом усталених соціальних зв'язків і відносин, а також з усталеним негативним ставленням сучасного суспільства до літнього віку та до старості; різке зниження соціального статусу літньої людини в суспільстві. Втрата звичного соціального статусу, який раніше давав змогу здійснювати ефективний процес соціального та особистісного функціонування, призводить до серйозних емоційних, психологічних, а іноді й фізіологічних зривів; наявність великої кількості вільного часу та якість його наповнення. Це одна з найбільших проблем, що виникає в людей похилого віку, адже за виходу на пенсію та зміни трудового режиму багато в кого з'являється велика кількість вільного часу, проте вміло ним розпорядитися здатен далеко не кожен. Зіштовхнувшись з усіма наведеними проблемами, людина похилого віку часто починає переживати стан самотності. Самотність із наукової позиції – одне з не надто розроблених соціальних понять. У процесі наукового розвитку склалися декілька теоретичних підходів до розгляду проблеми самотності, однак більшість моделей самотності не дають повного й систематичного пояснення цього феномена. Більшість теоретичних міркувань про самотність пов'язані з суто клінічною практикою або постають із вже існуючих теорій.

Р. Вейс [2] вважав, що фактично існують два емоційні стани, які люди, що їх пережили, схильні розцінювати як самотність. Він назвав ці стани емоційною ізоляцією та соціальною ізоляцією. Перший спричинений відсутністю прихильності до конкретної людини, а другий – відсутністю доступного кола

соціального спілкування. Відповідно, вони мають різні передумови та різні афективні реакції. Емоційна самотність є результатом відсутності тісної інтимної прихильності, наприклад, такої як любовна чи подружня. У похилому віці досить часто можна спостерігати, що з подружжя внаслідок життєвих обставин залишається лише одна людина, і навіть якщо пережиті й подолані всі етапи переживання втрати та горя, людина все-таки залишається сама, тому часто переживає самотність. Згідно з теорією Р. Вейса, емоційно самотня людина має відчувати щось на кшталт занепокоєння покинутої дитини, зокрема неспокій, тривогу й порожнечу. Соціальна самотність стає відповіддю на відсутність значущих дружніх зв'язків або почуття спільності, що через зміну соціальної ситуації чекає та супроводжує майже кожного пенсіонера. Соціально самотня людина переживає тугу й почуття соціальної маргінальності. Розглядаючи два напрямки в дослідженні чинників, пов'язаних із самотністю, Р. Вейс називає ситуації, за яких підвищується ймовірність переживання самотності: особисті обставини розлучених та овдовілих, ситуації спілкування в людей, що перебувають у лікарні або недавно змінили місце проживання, тощо. Наведені обставини у свою чергу майже ідентичні з проблемами, з якими стикаються люди похилого віку. Другий напрямок у дослідженні чинників, пов'язаних із самотністю, вивчає характер особистості: зосередженість на своєму внутрішньому світі, сором'язливість, низьку самооцінку тощо [2, с. 42].

У результаті теоретичного аналізу висновуємо, що самотність – це характерне для людини явище, яке потребує уважного вивчення. Проблема самотності стає більш нагальною в реаліях сучасного світу, коли психологічні проблеми особистості дедалі частіше виходять на перший план, адже емоційні стани, викликані психологічними проблемами, негативним чином позначаються також на фізіологічному стані організму. Переживання самотності в людей похилого віку має свою специфіку, яка визначається тим, що значний біологічний вік спричинює дедалі більше негараздів фізіологічного характеру. У свою чергу знижений адаптивний потенціал людей похилого віку, зміна соціальної ситуації життя та супутні проблеми ускладнюють міжособистісну взаємодію. Самотність – це особлива форма самосвідомості, яка свідчить про розрив соціальних та особистісних контактів і зв'язків, що становлять життєвий світ особистості. Аналіз та узагальнення інформації про психологічні особливості й закономірності переживання самотності в людей похилого віку є важливим із позиції пояснення цього явища, можливості з'ясувати багатосторонність переживань самотньої людини, здатності до більш ретельного аналізу цього феномена і його джерел, сили й масштабності впливу самотності на всі сфери життя людей похилого віку. Отже, послідовне розроблення та дослідження поняття самотності як проблеми людей похилого віку сприятиме вирішенню значної частини соціально-психологічних проблем цього вікового періоду.

Список використаних джерел

1. Бурльєр Ф. Старение и старость / пер. с франц.: учеб. пособие. Москва : Издательско- торговая корпорация «Дашков и К», 2013. 296 с.
2. Вейс Р. Питання вивчення самотності. Лабіринти самотності. Львів: ВКМС, 2017. С. 114-128.